

Visuomenės sveikata 2006 m. Nr.1(32)

Turinys

J.Kalibatas, G.Žvinklienė, G.BAležantienė, M.Keblienė, R.Viburienė

Šlapimo takų infekcija ir cukraligė, (3-6).

V.Usonis, G.Zagrebnėvienė

Rotavirusinė infekcija ir jos kontrolė, (7-10).

A.Jablonskis, R.Vanagaitienė R., A.Irnius

Refluksinė liga: diagnostika ir gydymas ursodeoksicholine rūgštimi, (11-12).

D.Mikutienė, E.Glumbakaitė, J.Kalibatas, V.Kanapeckienė

Pirminės sveikatos priežiūros centruose dirbančių medicinios darbuotojų stresas ir profesiniai stresoriai, (13-19).

A.Vingras

Kada ūminė respiracinė infekcija gydytina antibiotiku?, (20-23).

J.Stanaitis

Tulžies latakų akmenligės gydymas, (24-27).

A.Goštautas, L.Šeibokaitė

Moksleivių save žalojančio elgesio kitimai, (28-33).

A.Goštautas, I.Pilkauskienė, V.Staniukynaitė

Berniukų ir mergaičių priklausomybės nuo kitimo ypatumai, (34-39).

A.Zaborskis, G.Petronytė, R.Buitvydaitė, J.Lubienė

A.Monkauskaitė, I.Ambrazevičienė, G.Kuzmarskienė

Lietuvos vyresniųjų klasių moksleivių mitybos įpročių netolygumai, (40-45).

A.Goštautas, A.Pranckevičienė, V.Matonienė

Pozityvios sveikatos pokyčiai stacionarinio depresijos gydymo laikotarpiu, (46-51).

G.Gailienė, G.Martišienė

Sterilizacijos proceso efektyvumo įvertinimas biologiniais indikatoriais, (52-56).

Z.Krikštaponytė, E.Šukienė, R.Brunevičiūtė, L.Šumskas

Visuomenės sveikatos specialistai turės geresnes galimybes mokytis anglų kalbos, (57-58).

**J.Kalibatas, G.Žvinklienė, G.Baležantienė, M.Keblienė,
R.Viburienė**

Šlapimo takų infekcija ir cukraligė, (3-6).

Santrauka

Šlapimo takų infekcija sergant cukralige diagnozuojama dažnai. 2005 m. nefrologijos skyriuje stebėta 109 antro tipo diabetu sergantiems pacientams nustatyta proteinurija. 74 atvejais atlikus mikrobiologinius pasėlius, 29 (39,3%) asmenims nustatyta šlapimo takų asimptominė infekcija, vyraujant E. Coli (72,5%). Dažniausiai teigiami šlapimo pasėliai pastebėti vyresnio amžiaus moterims, esant aukštam kraujospūdžiui, didelei proteinurijai, pažengusiam inkstų nepakankamumui ar diagnozavus kardiovaskulinę ligą. Dažniausiai (50% atvejų) šlapimo takų infekcija diagnozuota nustačius anatominių pokyčių šlapimo takuose. Metabolinės kontrolės įtaką šlapimo takų infekcijai reikėtų patikslinti atliekant daugiau tyrimų.

Raktažodžiai: šlapimo takai, infekcija, diabetas.

V.Usonis, G.Zagrebnėvienė

Rotavirusinė infekcija ir jos kontrolė, (7-10).

Santrauka

Rotavirusinė infekcija (RVI) – ūmi virusinė žarnyno infekcija, dažniausiai pažeidžianti mažus vaikus, plintanti ir visuomenėje, ir vaikų gydymo ar ugdymo įstaigose. Plačiai paplitusi tarp vaikų. RVI yra rimta medicininė problema, bloginanti visos šeimos gyvenimo kokybę ir sąlygojanti socialinius ir ekonominius nuostolius. Šiuolaikinės priešepideminės RVI kontrolės priemonės šiek tiek sumažina RVI paplitimą, tačiau patikimos RVI kontrolės neužtikrina. Įvairiose pasaulio šalyse registruojamos naujos kartos patikimos ir veiksmingos rotavirusinės vakcinos. Pradėjus skiepyti šias vakcinas ir pasiekus pakankamų skiepavimo apimčių būtų galima kokybiškai paveikti RVI paplitimą ir su juo susijusius neigiamus poveikius visuomenei.

Raktažodžiai: rotavirusai, rotavirusinė infekcija, rotavirusinė vakcina.

A.Jablonskis, R.Vanagaitienė R., A.Irnius

Refliksinė liga: diagnostika ir gydymas ursodeoksicholine rūgštimi, (11-12).

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiami refliuksinės ligos sergamumo, jos komplikacijų ir mirtingumo duomenys, naujausi diagnostikos ir gydymo metodai. Aiškinamas toksinis refliuksato tulžies rūgščių (pirminių ir antrinių) poveikis skrandžio ir stemplės gleivinei. Nagrinėjamos ursodeoksicholinės rūgšties savybės, apykaita, įtaka tulžies sudėčiai ir šių savybių taikymas gydant refliuksinę ligą, stemplės ir skrandžio navikų prevencijai. Pateikiami klinikinių studijų rezultatai apie efektyvų ursodeoksicholinės rūgšties poveikį gydant refliuksinę ligą.

Raktažodžiai: refliuksinė liga, diagnostika, gydymas, ursodeoksicholinė rūgštis.

D.Mikutienė, E.Glumbakaitė, J.Kalibatas, V.Kanapeckienė

Pirminės sveikatos priežiūros centruose dirbančių medicinos darbuotojų
stresas ir profesiniai stresoriai, (13-19).

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti profesinių stresorių, streso sukeltų emocinių ir psichosomatinių simptomų paplitimą tarp medicinos darbuotojų, dirbančių pirminės sveikatos priežiūros centruose. **Tyrimo metodas** – anoniminė anketinė apklausa. Apklausta 555 šeimos gydytojai ir 700 slaugytojų, dirbančių pirminės sveikatos priežiūros centruose. Analizė atlikta statistinėmis programomis Epi Info 6.01 ir SPSS 10.0. Registruoti profesiniai veiksniai, galintys sukelti medicinos darbuotojų stresą bei turintys įtakos medicinos darbuotojų elgesiui, taip pat streso sukelti emociniai ir psichosomatiniai simptomai.

Rezultatai. Tyrimo metu nustatyta, kad didesnė dalis šeimos gydytojų (59,1%) ir slaugytojų (59,9%) savo darbe dažniau patiria neigiamų emocijų, kurios sukelia emocinę įtampą, nei teigiamų emocijų. Visi tyrinėti streso sukelti emociniai simptomai statistiškai patikimai dažniau paplitę tarp slaugytojų, palyginti su gydytojais ($p < 0,01$). Tarp slaugytojų ir gydytojų dažniausiai paplitęs nuovargis (atitinkamai 90,3% ir 54,9%; $p < 0,01$). Vertinant medicinos darbuotojų elgesį streso metu nustatyta, kad savo darbe neigiamų emocijų patiriantys šeimos gydytojai dažniau nei slaugytojai buvo irzlūs ir nekantrūs (57,0%; $p < 0,001$) ir daugiau kalbėjo (29,9%; $p < 0,05$). Pasitenkinimo darbu rodikliai priklausė nuo to, kokių emocijų darbe patiria medicinos darbuotojai. Darbe neigiamų emocijų patiriantys slaugytojai yra dažniau nepatenkinti darbu nei gydytojai ($p < 0,001$). Teigiamų emocijų darbe patiriančių medicinos darbuotojų, nepatenkintų savo darbu, buvo 3–4 kartus mažiau. Dažniausias profesinis stresorius šeimos gydytojų dar-

be yra darbas pasibaigus darbo valandoms (92,2%; $p < 0,001$), o slaugytojų – nepakankamas atlygis už jų darbą (90,7%; $p < 0,001$). Psichosomatiniai simptomai dažniau paplitę tarp slaugytojų. Slaugytojai dažniau nei gydytojai skundėsi miego sutrikimais, padažnėjusiu širdies plakimu, skrandžio spazmais ir rankų ir/ar kojų šalimu ($p < 0,05$).

Raktažodžiai: bendrosios praktikos (šeimos) gydytojai, slaugytojos, stresas, profesiniai stresoriai, pasitenkinimas darbu.

A.Vingras

Kada ūminė respiracinė infekcija gydytina antibiotiku?, (20-23).

Santrauka

Ūminės kvėpavimo organų ligos – dažniausia vaikų (ypač mažų) ūminė liga. Teikiant pagalbą pirmenybė skiriama simptominiam gydymui. Antibiotikai vaikams ir suaugusiems, susirgusiems įvairiomis ūminėmis kvėpavimo organų ligomis, skirtini tik išimtinai.

Raktažodžiai: ūminis vidurinės ausies uždegimas, sinusitas, faringitas, bronchitas, laringotracheobronchitas, bronchiolitas, respiracinė infekcija, gripas, antibiotikai.

J.Stanaitis

Tulžies latakų akmenligės gydymas, (24-27).

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiama literatūra tulžies latakų akmenligės diagnostikos ir gydymo klausimais. Straipsnyje, remiantis akmenligės susiformavimo patogenezės žiniomis ir atliktomis gydymo vertinimo studijomis, stengiamasi atsakyti į klausimą, kaip gydyti ligonius, kuriems po sėkmingos endoskopinės retrogradinės cholangiopankreatografijos su papilofinkterotomija ir akmenų pašalinimu, recidyvuoja latakų akmenligė.

Raktažodžiai: tulžies latakai, akmenligė

A.Goštautas, L.Šeibokaitė

Moksleivių save žalojančio elgesio kitimai, (28-33).

Santrauka

Šiame straipsnyje nagrinėjami moksleivių polinkio save žaloti, pasireiškiančio savižudišku elgesiu ir įvairių asmens priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu, ypatumai. Siekiama iširti ir sugretinti save žalojančio elgesio formų kitimus mokyklos laikotarpiu bei atskleisti

save žalojančio elgesio formų sąsajas. 2003 m. ištirta visa vieno Lietuvos rajono centro mokyklų 5–12 klasių moksleivių populiacija – 2894 tiriamieji: 54,3% mergaičių ir 45,7% berniukų. Rezultatai patvirtino, kad visu laikotarpiu nuo 5 iki 12 klasės berniukai labiau nei mergaitės linkę rūkyti, vartoti alkoholį ir kitas narkotines medžiagas. Pagal polinkį į savižudybę berniukai lenkia mergaites tik 5–6 klasėse, vyresnėse klasėse pagal mintis apie savižudybę ir bandymus žudytis berniukai ir mergaitės nesiskiria. Nustatytas ryšys tarp įvairių save žalojančio elgesio formų: rūkantys ir pabandę kitų narkotinių medžiagų paaugliai dažniau turi savižudiškų minčių ir labiau linkę į bandymus. Ryšys tarp alkoholio vartojimo ir savižudiškų minčių bei bandymų nustatytas tik mergaičių grupėje. Nustatyta tendencija, kad savižudiškų minčių turinčių moksleivių mokykliniu laikotarpiu mažėja, bandžiusių žudytis berniukų mažėja, tačiau kitos save žalojančio elgesio formos dažnėja: daugėja rūkančių, vartojančių alkoholinius gėrimus ir kitas narkotines medžiagas moksleivių.

Raktažodžiai: save žalojantis elgesys, polinkis į savižudybę, rūkymas, alkoholio vartojimas, kitų narkotinių medžiagų vartojimas.

A.Goštautas, I.Pilkauskienė, V.Staniukynaitė

Berniukų ir mergaičių priklausomybės nuo kitimo ypatumai, (34-39).

Santrauka

Tabako vartojimas pasaulyje įgavo epideminį pobūdį ir yra viena rimčiausių visuomenės sveikatos problemų. Pastebima, kad rūkyti pradeda vis jaunesni asmenys ir vis daugiau mergaičių. Didžioji dauguma paauglių, eksperimentuojančių su tabaku, pradeda kasdien rūkyti ir tampa priklausomi nuo nikotino dar paauglystės laikotarpiu. Todėl šio tyrimo tikslas – išanalizuoti paauglių, berniukų ir mergaičių, priklausomybės nuo nikotino ypatumus.

Tyrime dalyvavo 429 Kauno vidurinių mokyklų 9–11 klasių moksleiviai, iš jų 208 berniukai ir 221 mergaitė. Tiriamųjų amžius – 14–18 metų.

Tabako vartojimui įvertinti mokiniams buvo pateiktas klausimynas, kurį sudaro klausimai apie tabako vartojimo intensyvumą, santykį su tabako vartojimu, ketinimus dėl tabako vartojimo bei tabako vartojimo stažą. Priklausomybei nuo nikotino įvertinti buvo sudaryta Priklausomybės nuo nikotino skalė.

Iš apklaustųjų tabaką vartojo 49% (210) mokinių. Didžioji dalis (56,8%) vartojančių tabaką rūkė kasdien. Analizuojant priklausomybės nuo nikotino ypatumus nustatyta, kad berniukų priklausomybė nuo nikotino yra stipresnė nei mergaičių, t. y. berniukų priklausomybės nuo nikotino skalės įverčiai aukštesni. Berniukų ir mergaičių priklausomy-

bės nuo nikotino stiprumas siejasi su tabako vartojimo dažnumu bei surūkomų cigarečių skaičiumi. Tačiau tabako vartojimo stažo ir priklausomybės nuo nikotino stiprumo ryšiai buvo rasti tik mergaičių grupėje. Paauglystėje beveik kas antras rūkantis berniukas ir dvi iš penkių rūkančių mergaičių jau yra priklausomi nuo nikotino.

Raktažodžiai: tabako vartojimas, priklausomybė nuo nikotino, paaugliai.

**A.Zaborskis, G.Petronytė, R.Buitvydaitė, J.Lubienė
A.Monkauskaitė, I.Ambrazevičienė, G.Kuzmarskienė**

Lietuvos vyresniųjų klasių moksleivių mitybos įpročių netolygumai, (40-45).

Santrauka

Visuomenės mitybos problemos susiformuoja augant kartai, todėl šiems procesams įvardyti skiriamas ypatingas dėmesys. Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos vyresniųjų klasių moksleivių mitybos įpročius atsižvelgiant į lytį, mokymosi pakopą (amžių) ir gyvenamąją vietą. Tyrimas atliktas 2004/2005 mokslo metais. Anketavimo būdu apklausta 5308 devintos ir vienuoliktos klasės moksleiviai iš atsitiktiniu būdu atrinktų 82 bendrojo lavinimo mokyklų bei gimnazijų, esančių 19 šalies savivaldybių. Nustatyti Lietuvos moksleivių mitybos įpročių rodikliai, kurie gali būti panaudoti vertinant moksleivių mitybos organizavimo mokyklose reformų efektyvumą. Palyginti su berniukais, mergaičių sveikesnė mityba: jos linkusios dažniau valgyti vaisių, žalių daržovių, mažiau – traškučių, keptų bulvių, gerti kokakolos ar kitų saldžiųjų gėrimų, vartoti alkoholinių gėrimų, tačiau jos dažniau valgo saldainių ir šokolado. Vyresni (11 klasės) moksleiviai rečiau nei jaunesni (9 klasės) moksleiviai yra linkę valgyti vaisių, žalių daržovių ir pieno produktų; jie taip pat rečiau valgo ir saldumynų, traškučių, keptų bulvių, geria kokakolos ir kitų saldžiųjų gėrimų. Kaimo mokyklų moksleiviai, palyginti su miesto mokyklų moksleiviais, rečiau valgo vaisių ir žalių daržovių, vartoja pieno produktų; jie taip pat rečiau valgo ir saldumynų, geria alkoholinių gėrimų.

Išvada. Rengiant šalies moksleivių mitybos programas ir vertinant jų efektyvumą būtina atsižvelgti į nustatytus mitybos įpročių netolygumus.

Raktažodžiai: moksleiviai, paaugliai, mityba, įpročiai, maisto produktai.

A.Goštautas, A.Pranckevičienė, V.Matonienė

Santrauka

Straipsnyje analizuojami pozityvios sveikatos pokyčiai, vertinami gyvenimo kokybės rodikliais, bei jų sąsajos su klinikiniais ir sociodemografiniais veiksniais stacionarinio depresijų gydymo laikotarpiu. Tiriamųjų kontingentą sudarė 50 psichiatrijos ligoninėje besigydančių pacientų, 37 (74%) moterys ir 13 (26%) vyrų, amžiaus vidurkis $45,0 \pm 13,2$ metų. Šiems ligoniams buvo diagnozuota depresinio spektro sutrikimų. Tiriamieji buvo apklausti per pirmas 5 gydymosi ligoninėje dienas ir gydymo pabaigoje, naudojant lietuvių kalba adaptuotas PSO metodikas: standartizuotą depresijos interviu CIDI-SF, THE WHOQOL-BREF gyvenimo kokybės klausimyną bei specialiai sudarytą struktūruotą interviu depresijos kitimams vertinti. Tyrimo rezultatai parodė, jog stacionarinio gydymo laikotarpiu ne tik nyksta klinikiniai depresijos požymiai, bet ir reikšmingai keičiasi pozityvios sveikatos aspektai: gerėja bendras gyvenimo kokybės vertinimas, didėja pasitenkinimas bendrąja sveikata, fizine sveikata, psichologine gerove, socialiniais santykiais ir aplinka. Blogesni gyvenimo kokybės vertinimai buvo susiję su vyresniu amžiumi, kitomis somatinėmis ligomis, dažnesniu stacionariu gydymu praeityje, labiau išreikštu liūdesiu ir interesų sumažėjimu gydymo pradžioje. Gyvenimo kokybės sričių vertinimai patikimai neigiamai koreliavo su depresijos požymių skaičiumi ir gydymo pradžioje, ir pabaigoje. Tiriamieji, kurių depresija gydymo pabaigoje keitėsi mažiau, blogiau vertino visas gyvenimo kokybės sritis gydymo pabaigoje bei fizinę ir psichologinę sveikatą gydymo pradžioje. Tyrimas patvirtina gyvenimo kokybės rodiklių naudingumą vertinant paciento atsigavimą po depresijos kokybę, taip pat numatant gydymo rezultatus.

Raktažodžiai: pozityvi sveikata, gyvenimo kokybė, depresija, stacionarinis gydymas.

G.Gailienė, G.Martišienė

Sterilizacijos proceso efektyvumo įvertinimas biologiniais indikatoriais, (52-56).

Santrauka

Efektyvi sterilizacijos kontrolė yra viena svarbiausių asmens sveikatos priežiūros įstaigos teikiamos paslaugos kokybę užtikrinančių sąlygų. Tam, kad sterilizacijos kontrolė būtų efektyvi, visų pirma ji turi būti kompleksinė, t. y. vykdoma fizikiniais, cheminiais ir biologiniais metodais, ir laiku atliekama.

Šio tyrimo tikslas – įvertinti sterilizacijos proceso biologinės kontrolės dažnį ir kokybę, remiantis tyrimo rezultatais.

Atliktame tyrime vertintas sterilizatorių darbo efektyvumas biologiniais indikatoriais, analizuoti biologinės kontrolės rezultatai ir jų poky-

čiai per dvejus metus, lyginta sterilizacijos sočiųjų vandens garų ir karšto oro sterilizatoriuose kokybė. Vertinti sterilizacijos kontrolės ciklai – 440 (2003 m.) ir 670 (2004 m.) – atlikti eksploatuojant daugiau nei 80 sterilizatorių. Testuotų sterilizatorių tipai: sočiųjų vandens garų ir karšto oro, eksploatacijos vieta – asmens sveikatos priežiūros įstaiga.

Gauti rezultatai vertinti pagal tuo metu galiojusių teisės aktų ir įstaiigos vidaus kontrolės reikalavimus. Duomenų analizė atlikta naudojantis statistinės analizės Epi Info 6 bei Microsoft Excel programomis.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad vidutiniškai 4,05% kontrolės atvejų sterilizacijos procesas nebuvo efektyvus, t. y. net ir tada, kai sterilizacijos kokybė buvo patvirtinta fizikiniais ir cheminiais kontrolės metodais, atlikus biologinę kontrolę sterilizacija interpretuota kaip neefektyvi. Nustatyti sterilizacijos kontrolės teigiamų biologinių indikatorių rezultatų (neefektyvios sterilizacijos atvejų) ryšio su eksploatuojamų sterilizatorių tipais nepavyko.

Panaudojus poveikio priemones, lyginant su 2003 m. sterilizacijos proceso biologinės kontrolės duomenimis, 2004 m. nustatyti geresni biologinės kontrolės rezultatai: dažniau atliekama kontrolė (1,62 kartą), išvengta kontrolės atlikimo klaidų. Tačiau padažnėjus kontrolei nuo 5,43 iki 8,82 kontrolės atvejų, vidutiniškai per metus tenkančių vienam sterilizatoriui, teigiamų biologinių indikatorių rodmenų dažnis statistiškai patikimai nekito.

Įsitikinus poveikio priemonių efektyvumu parengtos rekomendacijos, reikalingos norint užtikrinti biologinės sterilizacijos kontrolės efektyvumą.

Gauti rezultatai parodė, kad biologinė sterilizacijos kontrolė – neatskiriama kompleksinė sterilizacijos kontrolės dalis, užtikrinanti aukščiausią sterilizacijos kokybės patikimumo lygį.

Raktažodžiai: sterilizatorius, sterilizacijos kontrolė, biologinis indikatorius.

Z.Krikštaponytė, E.Šukienė, R.Brunevičiūtė, L.Šumskas

Visuomenės sveikatos specialistai turės geresnes galimybes mokytis anglų kalbos, (57-58).

Informacija visuomenės sveikatos specialistui